

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ КОСМЕТИКИ ТА КОСМЕТОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

І. О. Штифаненко, О. В. Білецька

Анотація. У центрі пропонованого дослідження знаходяться складні слова у німецькій мові. У статті проаналізовано структурні особливості композитів, відібраних методом суцільної вибірки з німецькомовних жіночих журналів. Проведений аналіз частиномовної приналежності складних слів, безпосередніх складників і лексем в їхньому складі дозволив класифікувати композити за структурними типами та виявити найпродуктивніші з них. В результаті дослідження складні слова розподілено на моделі відповідно до наявності / відсутності з'єднувального елементу.

Ключеві слова: композит, безпосередній складник, з'єднувальний елемент, повноскладний композит, неповноскладний композит.

Словниковий склад мови є більш гнучким та чутливим, на відміну від сталої граматичної системи, тому саме на цьому рівні мова підлягає постійним змінам. Поповнення словникового складу мови відбувається, в першу чергу, шляхом запозичення і словотвору. Одним з провідних та найпродуктивніших способів розширення лексичного складу мови шляхом словотвору є словоскладання [1, с. 69]. Складні слова є однією з найголовніших національних особливостей цієї мови. Складні слова у німецькій мові можуть складатися майже з необмеженої кількості основ – від 2 до 13, що й робить німецьку неповторною, яка відрізняється від усіх інших мов світу. У німецькій мові словоскладання є одним з найдавніших та найпродуктивніших способів словотвору у всі періоди її розвитку. Саме цим зумовлюється постійний інтерес лінгвістів до цього явища. Дослідженню складних слів у німецькій мові присвячені праці Я. Грімма, В. Вільманса, Г. Пауля, О. Бехагеля, В. Фляйшера, І. Барца, К. Рьомера, Е. Доналіса, Л. Ортнера, Х. Ортнера, М. Д. Степанової, В. С. Вашуніна, В. А. Карплюка, Л. Ф. Омельченка, Г. О. Винокура та ін.

Специфіка словотворення як одного зі способів організації структури мови полягає в тому, що, на відміну від словникового складу та граматики, словотворення базується на динаміці: утворення нових слів є виявом динаміки мови, її змін. Ці зміни слугують кращій експлікації думок у процесі спілкування [2, с. 129]. Аналіз словотвірної системи мови та її окремих ділянок є характерною ознакою лінгвістичних досліджень останніх років. Логічним наслідком підвищення уваги до словотвору є успіхи в розвитку загальної теорії й вирішенні конкретних завдань, пов'язаних зі словотворенням. Проте деякі аспекти словотвірної теорії вимагають подальшого вивчення.

Актуальність пропонованої наукової роботи визначається важливістю словотворення, а особливо композитів для системи сучасної німецької мови та загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на виявлення закономірностей у розвитку й функціонуванні лексичного складу мови, що є необхідним для визначення, поглибленого розуміння й тлумачення напрямів розвитку словотвірних процесів.

Об'єктом пропонованого дослідження є словотвір німецької мови та іменникові композити (ІК).

Предметом дослідження цієї роботи є структурні та семантичні особливості ІК.

Мета роботи полягає у розгляді способів словотворення, зокрема такого виду словотвору як словоскладання у німецькій мові та у аналізі і встановленні особливостей структурної організації ІК у сучасній німецькій мові та дослідження відношень між їхніми компонентами. Мета передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати шляхи поповнення лексичного складу німецької мови;
- скласти корпус ІК на матеріалі жіночих журналів у сучасній німецькій мові;

- виявити структурні особливості зазначених одиниць з точки зору кількості та розгалуженості безпосередніх складників (БС), виявити найпродуктивніші з них;
- дослідити з'єднувальні елементи у складі ІК;
- дослідити частиномовну приналежність безпосередніх складників.

Матеріал дослідження складають 388 ІК отриманих шляхом суцільної вибірки з жіночих журнальних текстів сучасної німецькомовної публіцистики, а саме: «Bild der Frau», «Bild der Frau Schlank&Fit», «Brigitte», «Freundin», «Cosmopolitan», «Gala».

На першому етапі дослідження структурних особливостей складних слів було проведено аналіз кількості компонентів, з яких утворені ІК, який показав, що переважна більшість іменників утворені поєднанням двох основ, тобто є двокомпонитами. У корпусі ІК зафіксовано 353 одиниць, утворених поєднанням двох основ, що становить 91 % від загального корпусу дослідження, напр.: *die Körper-lotion* ‘лосьон для тіла’, *die Lippen-farbe* ‘помада для губ’, *die Nagel-creme* ‘крем для догляду за нігтями’, *die Augen-maske* ‘маска для шкіри навколо очей’.

Багатокомпонентні складні слова знаходяться на периферії цієї підсистеми, перш за все, за кількісними показниками. Проте, вони демонструють велику інформаційну насиченість і різноманітні відношення між складниками композита. Не зважаючи на кількість основ структура складного слова завжди бінарна, де основне слово є формальним й інформаційним стрижнем багатокомпонентного складного слова та визначає граматичні категорії складного слова, як-то рід, число, відмінок, а детермінатив уточнює, доповнює, розширює інформацію, передану основним словом. У свою чергу, детермінатив може складатися з двох та більше слів, які перекладаються різними частинами мови [3, с. 245].

Загальна кількість трикомпонентних композитів у вибірці складає 33 одиниць 8,5 %. Основною синтаксичною особливістю трикомполитів є їх детермінативна структура, тобто залежність першого БС (детермінатива) від другого (основного слова). При цьому іменник, виступаючи в ініціальній позиції у ролі детермінатива, переймає на себе атрибутивну функцію і надає специфічних характеристик основному слову, що і вирізняє трикомполит з-поміж інших представників цього класу. Крім того, бінарна структура іменникових трикомполитів передбачає розгалужену структуру одного із БС, який також складається з двох компонентів. З огляду на бінарну структуру трикомпонентні складні іменники можуть бути представлені у вигляді двох моделей – з розгалуженим першим БС (детермінативом) та трикомпонентні композити з розгалуженим другим БС (основним словом), які кількісно нерівномірно представлені в корпусі відібраного матеріалу

Кількість трикомполитів з розгалуженим першим БС становить 22 одиниці, 6 % від загальної кількості складних іменників та 67 % від загальної кількості трикомпонентних композитів дослідницького корпусу, напр.: *der (Lid-schatten)-pinsel* ‘пензлик для нанесення тіней’.

Порівняно з кількістю трикомполитів з розгалуженим першим БС частка трикомполитів з розгалуженим другим БС удвічі менша та складає 11 одиниць, що у свою чергу становить 2,5 % від загальної кількості складних іменників та 33 % від загальної кількості трикомпонентних композитів дослідницького корпусу, напр.: *das Farb-(schutz-shampoo)* ‘шампунь для фарбованого волосся’, *der Sommer-(lippen-stift)* ‘бальзам для захисту губ влітку’.

Різницю в кількісному складі зазначених моделей пояснюють, перш за все, функціями, що їх виконують основне слово і детермінатив у складі трикомполитів. Основне слово є не тільки формальним, а й інформаційним стрижнем багатокомпонентного складного слова, тобто виконує функцію ядра інформації, яку необхідно передати композиту. Детермінатив виконує дещо інші функції: уточнює, доповнює, розширює інформацію, передану основним словом.

Кількість чотирьохкомпонентних складних іменників представлена лише 4 одиницями, що складає 1 % від загального корпусу дослідження напр.: *der Haar-styling-schutz-spray* 'спрей термо-захист для волосся'. Це пояснюється тим, що композити, утворені з більше трьох основ, ускладнюють розуміння та не виконують умов стислості та чіткості.

На другому етапі дослідження структурних особливостей композитів у німецькомовних жіночих журналах, було проведено дослідження з'єднувальних елементів у їхньому складі, відповідно до якого композити були розподілені на дві моделі: повноскладні (*echte, eigentliche*), тобто такі, компоненти яких поєднані за способом нанизування без додавання з'єднувального елемента, та неповноскладні (*unechte, uneigentliche*), безпосередні складники яких поєднані між собою за допомогою з'єднувального елемента [4, с. 476].

Аналіз досліджуваних одиниць показав, що переважну більшість складають повноскладні складні слова 342 одиниці (93 %), утворених без допомоги з'єднувального елемента, тобто способом нанизування, що можна пояснити більшою простотою та зручністю цього способу у порівнянні із неповноскладними сполученнями напр.: *die Kosmetik-tuch* 'косметична серветка', *die Nagel-haut* 'кутикула'.

Відповідно, 48 композитів (12 %), з корпусу дослідження є неповноскладними, тобто такими, компоненти яких поєднані між собою за допомогою з'єднувального елемента, який не впливає на значення слова, оскільки не несе у собі жодної семантики. У дослідницькому корпусі зустрілися такі з'єднувальні елементи *-(e)s-*, *-(e)n-*. Кількість складних слів зі з'єднувальним елементом *-(e)s-* становить 21 одиницю (5 %), напр.: *das Reinigung-s-schaum* 'пінка для зняття макіяжу', *das Reinigung-s-öl* 'очищуюча олія'.

Крім того, було зафіксовано 27 одиниці (7%) дослідницького корпусу зі з'єднувальним елементом *-(e)n-*, напр.: *der Lippe-n-stift* 'губна помада', *der Pflanze-n-extrakt* 'рослинний екстракт'; *der Volume-n-spray* 'спрей для об'єму'.

У досліджуваному корпусі не були реалізовані такі з'єднувальні елементи як *-e-*, *-er-*, *-(e)ns-*, адже вони є не настільки продуктивними елементами аніж *(e)s*, *-(e)n-*.

Частиномовний аналіз компонентів складних слів показав, що першим компонентом може виступати будь-яка частина мови – іменник, прикметник, дієслово, числівник, прислівник, прийменник. Однак кількісно ці структурні типи представлені по-різному. Найуживанішим структурним типом двохкомпонентних іменникових композитів є структурний тип «іменник + іменник». Саме ця словотвірна модель займає провідне місце у дослідницькому корпусі. Загальна кількість складних слів моделі становить 341 одиниць (89 %), напр.: *der Lippenbalsam* 'бальзам для губ', *der Haarspray* 'спрей для волосся'.

Друге місце займає словотвірна модель прикметник + іменник. Загальна кількість композитів даної словотвірної моделі становить 25 одиниць (6,5 %). напр.: *das Intensiv+serum* 'сироватка інтенсивної дії', *das Heil + rezept* 'лікувальний рецепт', *der Trocken+schampoo* 'сухий шампунь'.

Інші моделі утворення складних слів також присутні у дослідницькому корпусі, але їх кількість дуже незначна. Модель прийменник + іменник становить 15 одиниць (4 %), напр.: *die Anti-Falten Augenpflege* 'антивіковий догляд за шкірою навколо очей'.

Одиничними прикладами представлені такі моделі:

прислівник + іменник – 2 одиниці (0,5%), напр.: *das Zusammen + wirken* 'взаємодія';

числівник + іменник – 1 одиниця (0,25%), напр.: *der Zweiphasen + spray* 'двохфазний спрей'.

В результаті проведеного аналізу частиномовної приналежності лексем у складі композитів можна зробити висновок, що складні слова компонуються здебільшого з двох самостійних частин мови: іменника та прикметника, що пояснюється кількісною перевагою цих частин мови у словниковому складі німецької мови, їхнім категоріальним

значенням, синтаксичними функціями та словотворчою гнучкістю. До композитотворення злучаються також числівники і прислівники, однак складні слова з цими частинами мови у їхньому складі знаходяться на периферії системи, переш за все, за кількісними показниками, крім того вони зустрічаються лише в ініціальній позиції.

Проведений аналіз теоретичного і практичного матеріалу дозволив зробити такі висновки:

– словоскладання є провідним способом поповнення лексичного складу німецької мови;

– двокомпонентні складні слова значно переважають на багатоконпонентним, що зумовлене мовною економією і практичністю. Висока частотність вживання двокомпонентних композитів свідчить про те, що вони дають змогу дуже точно виразити певні поняття, а також відповідають основним вимогам публіцистичного стилю: короткості, виразності та чіткості.;

– аналіз частиномовної приналежності компонентів, з яких складаються композити, показав, що найуживанішим структурним типом є складні слова, утворені виключно з іменникових основ. Висока продуктивність словотвірної моделі, до складу якої входять виключно іменники, зумовлена в першу чергу тим, що іменник у системі частин німецької мови посідає центральне місце, що пояснюється категоріальним значенням іменника, його синтаксичними функціями, а також більшою гнучкістю у порівнянні з іншими частинами мови;

– кількісне домінування повноскладних композитів над неповноскладними пояснюється простотою першої моделі, а також історичним розвитком німецької мови, в результаті чого відбулася граматична перебудова колишньої флексії – показника числа, відмінка або відміни іменника, і це почало розглядатись як з'єднувальний елемент.

Аннотация. В центре исследования находятся сложные слова в немецком языке. В статье проанализированы структурные особенности композитов, полученных методом сплошной выборки из немецкоязычных женских журналов. Проведенный анализ частеречной принадлежности сложных слов, их непосредственных составляющих и лексем в их составе позволил распределить композиты на структурные типы и выявить самые продуктивные из них. В результате исследования сложные слова разделены на модели, учитывая наличие / отсутствие соединительных элементов в их составе.

Ключевые слова: композит, непосредственное составляющее, соединительный элемент, полносложный композит, неполносложный композит.

Abstract. The research focuses on compounds in the German language. The paper deals with the structural peculiarities of compounds obtained by using the method of complete selection from German-language women's magazines. The part-of-speech tagging of the compounds and their components allows establishing the structural types and to define the most productive of them. The compounds are classified into models according to the presence / absence of the connecting element.

Key words: compound, direct constituent, connecting element, compound with connecting element, compound without connecting element.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Fleischer W., Bartz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. [4., veränd. Aufl.]. erlin/Boston: De Gruyter, 2012. 484 s.

2. Кульчицький В. І. Особливі випадки словоскладання та їх номінативні властивості (на матеріалі німецької мови). *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць* /відп. ред. Олександр Іванович Чередниченко. К.: Видав. Дім Дмитра Бураго, 2010. № 32. 360 с.

3. Карпюк В. А. Особливості типології словоскладання у контексті неології сучасної німецької мови. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. «Філологічні науки. Мовознавство»*. Луцьк: Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. № 8. 450 с.

4. Hein K. Phrasenkomposita im Deutschen. Empirische Untersuchung und konstruktionsgrammatische Modellierung. Tübingen: Narr Francke Attempto 2015. 510 s.